

Temanotat

Tsjetsjenia: Kvinneres situasjon

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både åpne og anonyme kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder.

Informasjonen som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

© Landinfo 2014

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

SUMMARY

The influence of adat and also partly the islamization in Chechnya during the regime of President Ramzan Kadyrov seems to have changed the situation for Chechen women to a more difficult one. The two Chechen wars have also influenced the family patterns and made women more vulnerable. Very few women seek protection from the authorities after being victims of violence. In the rare cases where women do seek assistance from the authorities, they do not seem to get the protection they need.

SAMMENDRAG

Praktiseringen av adat og islam i Tsjetsjenia under president Ramzan Kadyrovs styre synes å ha gjort tsjetsjenske kvinners situasjon vanskeligere. Krigene i Tsjetsjenia har også påvirket familiestrukturene og gjort kvinners situasjon mer sårbar. Svært få kvinner oppsøker myndighetene når de utsettes for overgrep, og i de få tilfellene der det skjer får ikke kvinnene den beskyttelsen de trenger.

INNHold

1. Innledning	5
2. Forholdet mellom russisk lov, adat og sharialovgivning	5
3. Islamisering og styrking av tradisjonelle verdier.....	7
3.1 President Kadyrovs dydskampanje.....	7
3.2 Utdannelse og jobb	7
3.3 Klesdrakt.....	8
3.4 Drap/æresdrap.....	10
3.4.1 Generelt om æresdrap.....	10
3.4.2 Omfang.....	11
3.4.3 Årsaker til æresdrap.....	11
3.4.4 Siste tids utvikling angående hvem som utfører æresdrap	13
3.5 Enslige kvinners posisjon i samfunnet	14
4. Vold i nære relasjoner	15
4.1 Omfanget av vold i nære relasjoner.....	15
4.2 Anmeldelser og mulighet for bistand	16
5. Voldtekt.....	18
6. Brudеров	19
6.1 Brudеров som en del av adat	19
6.2 Anmeldelse av brudеров	20
7. Referanser	21

1. INNLEDNING

Notatet gir en redegjørelse av kvinners situasjon i Tsjetsjenia og de endringene som har skjedd for den kvinnelige befolkningen etter at Ramzan Kadyrov ble president i 2007. Det er gjengs oppfatning at kvinners situasjon i Tsjetsjenia har endret seg i negativ retning. Notatet forsøker å beskrive kvinners situasjon i dag og hvordan endringene har gitt seg utslag.

Notatet gir først en kort redegjørelse for de rettsanordningene som er i bruk i Tsjetsjenia og ser videre på hvordan president Kadyrovs styrking av nasjonale verdier gjennom adat og delvis gjennom islam har påvirket kvinners situasjon. Notatet tar for seg kvinners mulighet til å få beskyttelse fra myndighetene ved overgrep og hvorvidt kvinnerelaterte saker får gjennomslag i rettsapparatet.

Notatet baserer seg på skriftlige kilder fra blant annet menneskerettsorganisasjoner og nyhetsbaser. Mye av informasjonen er også innhentet på flere informasjonsinnhentingsreiser til Nord-Kaukasus og Moskva. De siste reisene var i månedsskiftet oktober/november 2012 og oktober 2013.

Notatet omhandler kvinners situasjon i Tsjetsjenia, men mange av de forholdene som beskrives er også gjeldende for Ingusjetia. Dette gjelder særlig kapitlet om kvinners mulighet til å få beskyttelse.

2. FORHOLDET MELLOM RUSSISK LOV, ADAT OG SHARIALOVGVINGNING

Russisk føderal lov gjelder i hele den russiske føderasjonen, også i Tsjetsjenia. I tillegg til russisk føderal lov spiller både adat og sharia en viktig rolle i Tsjetsjenia. President Ramzan Kadyrov legger vekt på viktigheten av å respektere russisk lov, samtidig som han henviser til betydningen av islam og tsjetsjensk tradisjon (Kaliszewska 2010).

Adat er en type sedvanerett, detaljerte leveregler for sosiale vaner og skikker. Adat spiller en sentral rolle i tsjetsjenernes levemåte. Adat er stort sett felles for alle tsjetsjenere, uavhengig av klantilhørighet. Adat finnes for nær sagt enhver sosial sammenheng i Tsjetsjenia, og regulerer forholdet mellom mennesker. Gjennom århundrer har disse hverdagsreglene blitt overført fra generasjon til generasjon (Landinfo 2008). Adat har oppstått i Tsjetsjenia i fravær av en statlig makt i form av et fungerende lovverk. Av ulike grunner fikk heller ikke religion et solid fotfeste i Tsjetsjenia. Adat har derfor vært benyttet som et rammeverk for gjensidige relasjoner innad i samfunnet (Souleimanov 2003).

Den islamske sharialovgivningingen har imidlertid også hatt betydning i det tsjetsjenske samfunnet. Majoriteten av tsjetsjenere er sunnimuslimer og tilhører sufiretningen

innenfor sunniislam. Sufiretningen inneholder blant annet elementer av mystisisme. Noen ytterst få tsjetsjenere er salafier.¹

Formelt sett har de russiske føderale lovene forrang foran adat og sharia, men i realiteten er både adat og sharia vel så viktig som russisk lovverk i Tsjetsjenia. Kaliszewska (2010, s. 77) peker på at den tsjetsjenske republikken i realiteten befinner seg utenfor russisk rettsorden, selv om den teoretisk befinner seg innenfor. Det kan tyde på at både sharia og adat brukes om hverandre og at det er ulike syn på hvorvidt det er sharia eller adat som har størst innflytelse i samfunnet.

Kaliszewska (2010, s. 90) trekker imidlertid også frem hvordan mange års sovjetstyre har påvirket samfunnet, og viser til at denne innflytelsen fortsatt er sentral i forholdet mellom kvinne og mann, også 20 år etter Sovjetunionens fall. Ifølge flere kilder (NGO i Groznyj, møte juni 2009; internasjonal humanitær organisasjon, møte i Groznyj november 2011) har rettssystemet og rettsstaten i Tsjetsjenia imidlertid reversert etter Sovjetunionens fall. Under Sovjetunionen hadde tsjetsjenske kvinner beskyttelse gjennom russisk lovverk. Denne beskyttelsen har gradvis blitt borte etter at adat og sharia, som ble aktivt undertrykket i sovjettiden, har fått økt innflytelse. En NGO (a) i Moskva (møte i Moskva, oktober 2012) som driver arbeid i Tsjetsjenia innenfor helse og familieforhold, opplyste at det tsjetsjenske samfunnet har blitt mer tradisjonelt under Kadyrov. Organisasjonen viste til at Tsjetsjenia forsøker å finne sin egen identitet.

Mange kilder har uttalt at kvinnene i Tsjetsjenia har mistet den friheten de tidligere hadde. Svetlana Ganushkina fra Civic Assistance Committee (møte i Moskva, oktober 2012) uttalte at Tsjetsjenia, ifølge myndighetene, går tilbake til tradisjonene. Ganushkina mente imidlertid at tradisjonene for å behandle kvinner slik man gjør i Tsjetsjenia i dag, aldri har eksistert. Ifølge en tsjetsjensk advokat (a) (møte i Moskva, oktober 2013) verdsettes kvinnen høyt både i henhold til islamsk regelverk og adat. I det virkelige liv i Tsjetsjenia i dag, er imidlertid vold mot kvinner utbredt og kvinnene er i en svært vanskelig situasjon.

Flere kilder (internasjonal humanitær organisasjon i Vladikavkaz, juni 2009; internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus, møte juni 2009) opplyste at det har blitt «middelalderstilstander» i Tsjetsjenia. Det er både unaturlig og fremmed for unge tsjetsjenske kvinner å forholde seg til den islamiseringen som har skjedd, ifølge disse representantene. Kildene viste til at tsjetsjenske kvinner på mange måter pleide å være som europeiske kvinner. Kildene mente at religionen har satt kvinner tilbake og gjort dem underlegne menn og at dette er noe som har skjedd de siste årene.

Det synes noe uklart hvorvidt det er islam eller kun lokale tradisjoner som har blitt styrket under president Ramzan Kadyrovs styre. Mye tyder på at det kan være begge deler, og ulike kilder vektlegger betydningen av sharia vs. lokale tradisjoner ulikt. Lynn Berry (2009) skriver at Ramzan Kadyrov skaper et enevelde der russisk lov ikke lenger gjelder. Berry hevder at Kadyrov driver en kampanje for å innføre islamistiske verdier og styrke de tradisjonelle normene i et muslimsk Tsjetsjenia. Den finsksvenske forfatteren og journalisten Anna-Lena Laurén (2009, s. 44) skriver at myndighetene bruker islam for å undertrykke kvinner. Hun ser imidlertid ikke

¹ Salafiene innenfor sunniislam ønsker en form for islam slik det ble praktisert på Mohammeds tid, uten påvirkning fra eksterne elementer. Salafiene mener at sufiskolen innenfor sunniislam har skitnet til islam ved å bringe inn mystiske skikker. Tsjetsjenske opprørere bekjenner seg utad til salafiretningen (Akaev 2010).

noen dyptgående islamisering av Tsjetsjenia. Tvert imot mener hun at endringene for kvinnene er Ramzan Kadyrovs måte å bygge opp en nasjonal identitet på.

Når det gjelder forholdet mellom adat og sharia, skriver Aleksandr Khalmukhamedov (2000):

Chechen society is patriarchal and traditional; the norms of the common law (Adat) coexist with the adopted Islamic norms of the Shariah. Together they form the backbone of society.

Det er ifølge en NGO i Groznyj (møte, juni 2009) ikke entydig hva som har størst betydning i det tsjetsjenske samfunn av sharia og adat. Organisasjonen opplyste imidlertid at russisk lov er det eneste som kan beskytte kvinner. En velinformert kilde i Nord-Kaukasus (e-post, juni 2010) mente at sharia har fått større og større innvirkning i Tsjetsjenia og at adat har måttet vike for sharia, men at særlig bryllupstradisjonene følger adat. Ifølge Mairbek Vachagaev legger Kadyrov utad vekt på betydningen av både sharia og adat, men skal i senere tid ha referert mer til sharia (Vachagaev, møte i Oslo, mars 2013). Journalisten Elena Milashina uttalte i et møte med Landinfo (Moskva, oktober 2012) at utviklingen av kvinners situasjon i Tsjetsjenia først og fremst er et resultat av et større fokus på tsjetsjenske tradisjoner.

3. ISLAMISERING OG STYRKING AV TRADISJONELLE VERDIER

3.1 PRESIDENT KADYROVS DYDSKAMPANJE

Ramzan Kadyrov har siden 2006, før han ble president i 2007, drevet en såkalt dydskampanje i Tsjetsjenia. Kadyrovs første utspill i dydskampanjen skjedde mens han var statsminister, da han offentlig uttalte at mobiltelefoner hadde en negativ effekt på kvinnelig moral. Mobiltelefoner kan brukes til å flørte og til å skaffe seg hemmelige avtaler (Human Rights Watch 2012). Kadyrovs kampanje har videre gått ut på at kvinner skal dekke seg til (Human Rights Watch 2011). Kadyrov har ved en rekke anledninger kommet med offentlige uttalelser hvor han har tatt til orde for at kvinner skal oppføre seg og kle seg sømmelig og holde seg til den tradisjonelle kvinnerollen. Ifølge flere kilder som har uttalt seg til Landinfo under informasjonsreiser de siste årene, sist i oktober 2013, har Kadyrovs uttalelser bidratt til å sette kvinner tilbake hva gjelder selvstendighet og posisjon i samfunnet, ikke minst pga. de holdningene Kadyrov overfører til andre menn.

3.2 UTDANNELSE OG JOBB

Det er et stort gap i utdannelsesnivået mellom den eldre og den yngre befolkningen i Nord-Kaukasus. Personer på 50–60 år som vokste opp under sovjettiden er jevnt over velutdannet og mange har reist mye i forbindelse med profesjon og jobb. I sovjettiden var majoriteten av kvinnene i lønnet arbeid. Unge personer på 18–25 år, og spesielt kvinner, reiser derimot i dag sjelden bort fra sin landsby. Mange av dem har ikke fullført videregående skole og mange står uten jobb. Få jenter fra distriktene eller tettstedene studerer på universitetet, ifølge Kaliszewska (2010).

En representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus (møte i Nord-Kaukasus, juni 2009) viste til et eksempel som illustrerer hvordan kvinner i Tsjetsjenia ikke oppmuntres til utdanning. Et utdanningsstipend inkludert et studieopphold i England og Frankrike skulle gis til 60 studenter ved universitetet i Groznyj. Av de 60 kandidatene ble det kun trukket ut to kvinner. Ifølge kilden viser denne situasjonen noe nytt i Tsjetsjenia. Tidligere var det en helt annen likestilling mellom kjønnene.

Ifølge Kaliszewska blir kvinner som vier sitt arbeid til hjemmet høyt verdsatt i dag.

Ifølge en NGO i Groznyj er det generell mangel på jobbmuligheter i hele Nord-Kaukasus. Kvinner med utdanning har vanskeligheter med å få jobb som svarer til utdannelsen. Noen svært få kvinner har høye posisjoner i arbeidslivet. Dette er kvinner som er spesielt ressurssterke (møte, juni 2009). Det viser seg likevel at mange kvinner faktisk er de som bringer inntekter til hjemmet gjennom arbeid i uformell sektor (representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus, e-post februar 2009).

3.3 KLESDRAKT

Tsjetsjenere legger vekt på å kle seg pent og elegant (Laurén 2009, s. 35; Kaliszewska 2010 s. 92). Klær, smykker og blankpussede sko er symbol på sosial status i Kaukasus. Tsjetsjenske kvinner bruker skjørt, i forskjellige lengder, men sjelden miniskjørt. Det er svært sjelden å se en tsjetsjensk kvinne bruke bukser. I boken «Den usynlige krigen» beskriver forfatteren Aage Storm Borchgrevink kvinnene i Groznyj som kvinner som går omkring i korte jakker og høyhælte støvletter og minner mer om ungdommer fra middelhavslandene enn tilslørte medsøstre fra arabiske land (Borchgrevink 2009, s. 102). Borchgrevink skriver fra et besøk i Groznyj i 2005, to år før Ramzan Kadyrov ble president.

Såkalt sømmelig klesdrakt for kvinner har vært en merkesak for president Kadyrov i hans anstrengelser for å styrke kvinnelig moral i Tsjetsjenia (Human Rights Watch 2011).

Høsten 2007 annonserte Kadyrov offentlig, også på fjernsyn, at alle kvinner som jobbet for statlige institusjoner måtte bære hodeplagg, og dette med øyeblikkelig virkning (Human Rights Watch 2011). Kadyrovs påbud² om klesdrakt blir hyppig nevnt når kilder skal gi eksempler på hvordan tsjetsjenske kvinners tilværelse har blitt endret etter at Ramzan Kadyrov kom til makten. Det er ingen offisiell kleskode for kvinner i Tsjetsjenia, men Kadyrovs uttalelser har ført til at kleskoden gjennomføres av myndighetene ved lærestedene og i offentlige bygninger. I 2007 ble skoleuniform, inkludert hodeplagg for kvinnelige studenter, innført på tsjetsjenske skoler og universitet. De som forsøkte å unngå påbudet, ble nektet adgang til lærestedene. Dette til tross for at påbudet ikke var nedfelt på rettslig vis. Innen utgangen av 2007 brukte alle kvinner ansatt i offentlig etat hodeplagg på jobb. Caucasian Knot skrev i 2007 om en russisk lærer og en student som måtte forlate undervisningsrommet på universitetet etter at en inspektør oppdaget at ikke alle de tilstedeværende brukte hodeplagg (Abubakarov 2007).

² Påbudet er ikke skrevet ned i lovs form. Det er en uskreven regel (Human Rights Watch 2011).

I 2008 og 2009 spredte hodeplaggbruken seg også gradvis til andre offentlige steder som kinoer og utendørsarenaer.

Laurén (2009, s. 44) skriver om kvinner uten hodeplagg som ifører seg skaut når de går inn i offentlige bygninger. Landinfo har gjennom opphold i Groznyj under tjenestereise i november 2011 ved selvsyn sett det samme. En tsjetsjensk advokat (a) (møte, oktober 2013) opplyste at hun må iføre seg hodeplagg når hun fører en sak for retten.

Under ramadan i august/september 2010 var det en del kvinner som bevisst nektet å bære hodeplagg på offentlig sted. Disse ble utsatt for offentlig kritikk og etter hvert også fysiske angrep (blant annet paintballangrep) fra en gruppe menn i tradisjonell islamsk bekledning (korte, løse bukser og en løs skjorte uten krage) og fra yngre menn som sluttet seg til etter hvert. Kampanjen mot kvinnene varte en hel måned før det hele roet seg ned (Human Rights Watch 2012). Ifølge kilder Landinfo snakket med i Moskva i oktober 2013 foregår det ikke lenger slike aksjoner mot kvinner i Tsjetsjenia. Så vidt Landinfos kilder kjenner til har det ikke vært paintballangrep siden 2010.

Human Rights Watch (2012) har uttalt seg kritisk til innføringen av hodeplagg, uten å ta stilling til sharia eller tradisjoner. Human Right Watch ser bruken av hodeplagg som noe som ufrivillig påføres den kvinnelige delen av befolkningen og som innskrenker kvinners rettigheter.

Kaliszewska (2010, s. 93) peker på at Kadyrovs kleskode kan ses som en måte å bringe tsjetsjenske tradisjoner tilbake til Tsjetsjenia. Kaliszewska viser til tsjetsjensk tradisjon som har gått tapt som et resultat av de to tsjetsjenske krigene og at kvinner i Tsjetsjenia har blitt de første ofrene for «retur» til tsjetsjenske tradisjoner. Kaliszewska opplyser imidlertid at mange i Tsjetsjenia, inkludert kvinner, støtter Kadyrovs holdning og ser positive verdier hos ham og i hans handlinger.

Etter at Human Rights Watch ga ut rapporten «You dress according to their rules» i 2011, måtte Kadyrov annonsere på fjernsyn at det ikke var «hijabtvang» i Tsjetsjenia. Han oppfordret imidlertid samtidig kvinner til å holde på tsjetsjensk kultur og ba menn sørge for anstendig oppførsel hos sine koner, døtre og søstre (Human Rights Watch 2012).

Ifølge en velinformert kilde fra Nord-Kaukasus (e-post, april 2011) har mange kvinner tradisjonelt brukt et tynt hårbånd eller skjerf på hodet (kerchief). Større hodeplagg ble vanligvis kun brukt av eldre kvinner, mens unge, ugifte kvinner vanligvis gikk uten. Dette bekreftes av den finsksvenske forfatteren Anna-Lena Laurén som skriver at tsjetsjenske kvinners måte å kle seg på har endret seg. Hun viser til at mange tsjetsjenske kvinner inntil de siste årene faktisk har gått uten noen form for hodeplagg (Laurén 2009, s. 43).

Ramzanka er det nye ordet for hodeplagg som brukes av mange kvinner i Tsjetsjenia. Kilder Landinfo har snakket med (representanter for en internasjonal humanitær organisasjon, møte i Groznyj november 2011) opplyste at ordet ramzanka brukes for å blidgjøre presidenten. Skjerfet danderes som bokstaven P (som er den russiske bokstaven R og som her står for Ramzan). Ifølge en representant for en NGO (møte i Groznyj, november 2011) er det lettere for kvinner å få jobb hvis de bruker ramzanka. Ved å bruke ramzanka viser kvinner at de innordner seg, noe som gir dem fordeler.

Skjerfet som brukes av tsjetsjenske kvinner må ikke forveksles med den mer konservative salafihijaben, som er mer tettsittende og dekker alt hår og også halsen. Kun noen få kvinner bruker salafihijab, men det er ikke særlig utbredt. Bruk av salafihijab kan vekke mistanke om at kvinnene tilhører salafiretningen innenfor sunniislam.

Gjennom samtaler med tsjetsjenske kvinner i Tsjetsjenia (internasjonal humanitær organisasjon, Groznyj november 2011) synes det ikke som bruken av hodeplagg i seg selv oppfattes som problematisk. Det problematiske synes å ligge i at andre, dvs. president Kadyrov, skal bestemme at kvinner bør bære hodeplagg. Dette oppfattes som krenkende. Det synes også å være en holdningsforskjell mellom yngre og eldre kvinner. For kvinner som var unge under sovjettiden, synes det å bruke hodeplagg å være svært problematisk. Kvinnene føler seg tvunget til å gjøre noe de ikke finner naturlig. De yngre kvinnene derimot synes å ha en annen holdning, og flere ga uttrykk for at hodeplagg var en naturlig del av det å være et islamsk samfunn.

3.4 DRAP/ÆRESDRAP

3.4.1 Generelt om æresdrap

Human Rights Watch (som sitert i UD 2009) definerer æresdrap som

... acts of violence usually murder, committed by male family members against female family members, who are held to have brought dishonour upon the family. A woman can be targeted by (individuals within) her family for a variety of reasons, including: refusing to enter into an arranged marriage, being the victim of a sexual assault, seeking a divorce – even from an abusive husband – or (allegedly) committing adultery. The mere perception that a woman has behaved in a way that «dishonors» her family is sufficient to trigger an attack on her life.

Professor i sosialantropologi Unni Wikan gir følgende definisjon av æresdrap:

... er form for organisert kriminalitet; det handler om henrettelse satt i system av ikke-statlige organisasjoner, familier, slekter, klaner, sekter, som opererer uti fra sine egne begreper om lov og rett (som sitert i Khazaleh 2008).

Overgrep mot kvinner er svært dårlig ansett i Tsjetsjenia. Kvinner blir sett på som ærbare og skal dermed ikke legges hånd på. Likevel foregår æresdrap i Tsjetsjenia. I en FN-rapport fra 2012 (Committee against Torture 2012) uttrykkes det bekymring over rapporteringer om vold mot kvinner i Nord-Kaukasus, inkludert drap og æresdrap.

Personer som utfører æresdrap i Tsjetsjenia blir, ifølge ulike kilder (tsjetsjensk advokat (a), møte i Moskva oktober 2013; representant for en NGO i Groznyj, møte november 2011), ikke straffeforfulgt. Æresdrap forekommer i alle typer familier, uavhengig av rang og økonomi. Æresdrap forekommer for eksempel også innenfor familier i myndighetsapparatet (tsjetsjensk advokat (a), møte i Moskva oktober 2013).

En NGO (b) i Moskva (møte i Moskva, oktober 2012) som jobber med kvinnerelaterte problemstillinger i Nord-Kaukasus opplyste at de har vært involvert i flere saker der kvinner har blitt truet med æresdrap. Organisasjonen hadde imidlertid

ikke myndighet til å kunne beskytte kvinnene og jobber heller ikke med denne typen saker lenger.

3.4.2 Omfang

Ifølge en representant for en NGO i Groznyj (møte, november 2011) eksisterer det ingen statistikk over æresdrap i Tsjetsjenia. Æresdrap er et tema det ikke snakkes om. Organisasjonen kjente imidlertid til et tilfelle av æresdrap og et tilfelle av alvorlige trusler om drap som har skjedd i løpet av de senere år. Det ene tilfellet dreide seg om to parter som hadde seksuell omgang uten å være gift. Dette ble kjent for kvinnens familie og det endte med æresdrap. Ingen ble straffet for dette. Det andre tilfellet omhandlet utroskap som førte til sterke trusler, men hvor æresdrap ble unngått.

Kvinnelige menneskerettighetsaktivister i Tsjetsjenia (som sitert i Human Rights Watch 2012) mener at antallet æresdrap i Tsjetsjenia har økt som følge av president Kadyrovs dydskampanje. De viser til at de som utfører æresdrap forblir ustraffet og at myndighetene har en tendens til å applaudere at æresdrap skjer. Flere av rapporteringene har det imidlertid ikke vært mulig å få verifisert gjennom intervjuer med ofrenes familiemedlemmer grunnet frykt for represalier. En fremstående menneskerettighetsaktivist opplyste overfor Human Rights Watch i september 2012 at opp til ti unge kvinner var offer for æresdrap i Kadyrovs landsby Tsenteroi i løpet av det siste året (som sitert i Human Rights Watch 2012).

Ingen myndighetspersoner har tatt til orde for at «tradisjonen» med æresdrap bør endres. Ikke engang ombudsmannen for menneskerettigheter har sagt noe om dette (Human Rights Watch 2012).

Kildene Landinfo snakket med på tjenestereisen til Moskva i oktober/november 2013 uttalte at forekomsten av æresdrap har økt. Kildene kunne imidlertid ikke si noe mer konkret om denne økningen og det er således vanskelig å si noe mer konkret om omfanget. En tsjetsjensk advokat (a) (møte i Moskva, oktober 2013) mente at hun hørte om ca. et tilfelle av æresdrap i halvåret. Også U.S. Department of State (2014) viser til at antallet æresdrap i Nord-Kaukasus har økt og viser til uttalelser fra lokale menneskerettighetsorganisasjoner.

En annen tsjetsjensk advokat (b) (møte i Moskva, oktober 2013) forklarte den antatte økningen av æresdrap med at befolkningen i Tsjetsjenia har måttet flytte mye på seg pga. de to krigene. Forholdene i republikken er dermed ikke lenger så gjennomsluktige som de var. Befolkningen vet ikke lenger alt om hverandre og dette fører til at den enkelte borger ikke er så redd for sine omgivelser og hva andre synes og mener. Dette har ført til at befolkningen generelt har blitt mer voldelige. Æresdrap er i utgangspunktet noe det ikke snakkes om, noe som skjer i det stille og som folk ikke ønsker skal omtales.

3.4.3 Årsaker til æresdrap

Kildene Landinfo snakket med i Moskva (tsjetsjensk advokat (a) og (b); Memorial oktober 2013) var samstemte om at de to vanligste årsakene til æresdrap er utroskap og det at en kvinne ved inngåelse av ekteskap ikke er jomfru. Det er imidlertid ikke alltid like lett for utenforstående å vite hva som ligger til grunn for æresdrap.

Utroskap trenger ikke nødvendigvis være av seksuell art for å utløse æresdrap. Ifølge en tsjetsjensk advokat (a) (møte i Moskva, oktober 2013) skal en kvinne ikke oppholde seg alene sammen med en mann. En kvinne og en mann som ikke er et par

skal holde fysisk avstand til hverandre. Hvis noen tar et bilde av en kvinne og en mann i en upassende situasjon og sender til familien, kan en slik situasjon være tilstrekkelig til å mistenke utroskap. Flørting via SMS kan også føre til æresdrapsituasjoner, ifølge Human Rights Watch (møte i Moskva, oktober 2013).

Hvis en kvinne ikke er jomfru når ekteskap inngås, kan dette også være en grunn til æresdrap.

Bruderov (se mer om bruderov i kapittel 6) har ikke blitt trukket fram som en situasjon som er typisk årsak til æresdrap. Ifølge Civic Assistance kan imidlertid også bruderov føre til æresdrap, selv om dette ikke er en vanlig grunn (møte, oktober 2013). Andre kilder har ikke nevnt bruderov når Landinfo har spurt om hvilke situasjoner som kan føre til æresdrap. Men en situasjon der en kvinne nekter å inngå ekteskap etter å ha blitt bruderovet bringer imidlertid skam over familien. ANNA-senteret i Moskva (2010), som har som primæroppgave å rapportere om vold mot kvinner, nevner i sin rapport flere forhold som kan ende med æresdrap. De viser til at det å nekte å gifte seg med en som familien har plukket ut (arrangert ekteskap) kan føre til æresdrap og at også skilsmisse der denne er initiert av kvinnen kan føre til æresdrap.

Andre kilder har uttalt overfor Landinfo at situasjoner som omhandler uenighet om samværsrett med barn eller en skilsmissesituasjon i utgangspunktet ikke fører til æresdrap (tsjetsjensk advokat (a) og (b); Human Rights Watch, oktober 2013).

ANNA-senteret (2010) nevner også voldtekt som årsak til æresdrap, og viser til at kvinnen i slike situasjoner ender opp som den skyldige. Voldtekt er imidlertid ikke et forhold som trekkes frem av kildene Landinfo har snakket med som en typisk situasjon som fører til æresdrap. Ifølge en tsjetsjensk advokat (a) (møte i Moskva, oktober 2013) fører voldtekt i utgangspunktet ikke til æresdrap, men offeret må bli trodd på at det var voldtekt. Den generelle holdningen er at kvinnene selv er skyldige i at de blir voldtatt (Civic Assistance, møte i Moskva oktober 2013). International Crisis Group uttalte i et møte med Landinfo (Oslo, mars 2014) at de ikke kan utelukke at voldtekt kan føre til æresdrap. International Crisis Group hadde imidlertid ingen konkrete hendelser å vise til. Å bli voldtatt er så skambelagt at det hemmeligholdes, også overfor familien, det er derfor Landinfos vurdering at det kan være vanskelig å vite om voldtekt i enkelte situasjoner kan være årsaken til æresdrap.

Caucasian Knot (Ibragimov 2011a) har rapportert om flere tilfeller av æresdrap. I juni 2011 ble faren til to jenter på 15 og 19 år arrestert av politiet mistenkt for å ha drept døtrene. Jentene ble funnet drept på gårdsplassen der de bodde. Det ble sagt at jentene ble drept fordi de nektet å bli selvmordsbombere. Senere ble drapet beskrevet som et æresdrap foretatt av faren. Landinfo har ingen ytterligere informasjon om saken.

Caucasian Knot (Ibragimov 2011b) rapporterte i september 2011 om et annet tilfelle av æresdrap. En mann fra Kurchaloi-distriktet, sørøst for Groznyj, kom til politiet for å tilstå drapet på en nær kvinnelig slektning pga. hennes umoralske oppførsel. Drapet skal ha skjedd i april samme år og den 21-årige kvinnen var på listen over myndighetenes savnede personer. Det fremgår av artikkelen at utenomrettslige henrettelser av kvinner og jenter som er mistenkt for umoralsk oppførsel og utenomekteskapelige forhold lenge har vært sett på som en akseptabel form for straff i Tsjetsjenia. Ved å drepe en kvinne tatt for umoralsk opptreden kvitter familien seg med skammen. I slike tilfeller arrangeres ingen begravelse og forsvinningen forklares

ofte med at hun har reist til slektninger som bor langt av sted. Selv om æresdrap synes å ha tradisjoner i Tsjetsjenia, var det ifølge en innbygger Caucasian Knot var i kontakt med andre måter å straffe utroskap på tidligere. Det vises til at det var strenge krav om bevis for utroskap og selv da var det vanlig med fysisk mishandling, ikke drap. Nå er det lite som skal til før slektninger går til det skritt å begå drap for å hviske ut skammen.

I november 2013 skal en jente på 19 år ha blitt drept av broren pga. såkalt usømmelig oppførsel (Ibragimov 2013).

3.4.4 Siste tids utvikling angående hvem som utfører æresdrap

Tradisjonelt er det nære slektninger som far eller bror som utfører æresdrap. En sønn kan ikke utføre æresdrap på sin mor. Det må være en far eller en bror. Hvis en kvinne ikke har far eller bror, kan det være andre slektninger på farens side som utfører drapet (tsjetsjensk advokat (a), møte i Moskva oktober 2013).

Flere kilder (Human Rights Watch; International Crisis Group; Civic Assistance Committee, møter i Moskva oktober 2013) opplyste imidlertid at det i den senere tid³ har vært andre enn de nærmeste familiemedlemmene som har utført drap på sine kvinnelige slektninger i Tsjetsjenia. Kildene snakket om disse drapene som æresdrap, men ikke i den tradisjonelle bruken av ordet. Civic Assistance Committee, ved Svetlana Gannushkina, opplyste at hvis det er en onkel som utfører et drap, er dette også for å gjenopprette familiens ære hvis han mener at kvinnen har hatt en umoralsk oppførsel. Gannushkina tolket dette slik at alt er tillatt overfor kvinner som ikke oppfører seg i tråd med Ramzan Kadyrovs moralpåbud om at kvinner skal oppføre seg sømmelig (Civic Assistance Committee, møte oktober 2013).

International Crisis Group og Human Rights Watch (møte, oktober 2013) viste til at flere kvinner den siste tiden var blitt drept av fjernere slektninger som jobber innenfor myndighetsapparatet. Disse ser seg selv som en del av en kultur som skal ta vare på tradisjonene. Det er ikke gitt at de nærmeste slektningene (foreldrene til kvinnen) er enige i at æresdrap skal utføres. Civic Assistance Committee (møte, oktober 2013) kjente til tilfeller der foreldre har forsøkt å beskytte datteren, men fjernere slektninger har utført æresdrapet mot foreldrenes vilje. De viste til en hendelse der to onkler med stillinger innenfor politiet tok livet av en niese pga. hennes oppførsel. Landinfo har ikke nærmere detaljer om hva som var årsaken til drapet.

Ifølge Civic Assistance Committee (møte, oktober 2013) forekommer det overgrep overfor kvinner under slagordet «gjenoprettelse av tradisjoner». Organisasjonen viste til et tilfelle der to skilte søstre som hadde barna boende hos seg som sammen med en kusine startet et bilvaskeri for å livnære seg. Alle de tre kvinnene ble skutt og drept og likene ble bortført. Ifølge Civic Assistance Committee var ikke dette drap utført av slektninger, men kvinnene ble drept pga. sin uavhengige livsførsel og brudd med tsjetsjenske tradisjoner. Det ble ikke satt i gang offentlig etterforskning i saken.

Civic Assistance Committee fortalte videre at de via kvinnelige kollegaer som jobber med utsatte kvinner, har fått høre om kjente tilfeller hvor menn i

³ Kildene har ikke spesifisert nærmere hva de mener med å henvise til «den senere tid», men eksemplene de viser til har funnet sted i løpet av de siste to årene.

myndighetsapparatet har voldtatt kvinner, fått dette filmet og sendt videoopptaket til kvinnens familiemedlemmer med beskjed om at kvinnen skal drepes. Landinfo er ikke kjent med hvor utbredt dette er.

3.5 ENSLIGE KVINNERS POSISJON I SAMFUNNET

Tradisjonelt er familiebandene sterke, både i Tsjetsjenia og Ingusjetia. Kjernefamilien innbefatter onkler, tanter og søskenbarn. Familien bærer et kollektivt ansvar for hverandre. Søsken står tradisjonelt nærmere hverandre enn søskenbarn, og søskenbarn på farens side er nærmere i relasjon enn søskenbarn på morens side (NGO, møte i Groznyj juni 2009).

Til tross for de generelt nære familiebandene, er det en del kvinner som lever alene (representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus, møte, juni 2009; NGO i Groznyj, møte juni 2009). Kulturen for en utvidet familie eksisterer, men bandene mellom familiemedlemmene er ikke lenger like sterke. Krigene har svekket familiebandene og splittet folk. Familien som enhet fungerer ikke lenger slik at den tar ansvar for alle. Ikke alle familier er lenger like mottagelig for å ta seg av enslige familiemedlemmer, dvs. enslige kvinner. Hver og en er seg selv nærmest og det eksisterer en krigstrøtthet i befolkningen. Mange menn har enten reist fra landet, blitt drept eller forsvunnet, og mange kvinner er alene igjen uten nettverk. Mange har mistet slektningene sine. Myndighetene kan ikke erstatte mangelen på familierelasjoner, og det etableres ikke mekanismer for støtte.

Flere kilder har opplyst at enslige kvinner i Nord-Kaukasus er sårbare og mangler beskyttelse. Familien er sterk så lenge den har en mann som overhode. Mange familier er uten menn, kvinner i slike familier bærer en stor byrde på sine skuldre og er i en sårbar situasjon (internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus, møte juni 2009; Human Rights Watch i Moskva, telefonintervju februar 2009). For tsjetsjenske kvinner er det svært viktig å være gift og å ha en mann til å beskytte seg. Kvinner som ikke er gift er mer sårbare enn sine gifte medsøstre. Ugifte kvinner kan blant annet være mer utsatt enn andre kvinner hvis de har familiemedlemmer som er opprørere (menneskerettighetsorganisasjon i Nord-Kaukasus, møte i Vladikavkaz juni 2009). En internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus (møte, juni 2009) opplyste at det kan være avgjørende for en kvinnes posisjon at hun har brødre som kan beskytte henne om hun ikke har en ektemann. Har en kvinne derimot et dårlig rykte, har hun ingen beskyttelse og kan lettere bli et offer. En kvinne kan være utsatt like mye pga. sitt rykte, som pga. slektskap med en opprører. Mer om hvorvidt tsjetsjenske kvinner kan være utsatt for overgrep grunnet tilknytning til opprørsbevegelsen i form av egen aktivitet eller som familiemedlem, er omtalt i andre av Landinfos skriftlige produkter (se for eksempel Landinfo 2012).

Som et eksempel på hvor viktig det er å ha en ektemann eller en bror til å beskytte seg, har flere kilder sagt (blant andre en tsjetsjensk advokat (a), møte i Moskva november 2012) at hvis en kvinne skal studere utenfor Tsjetsjenia, reiser hun enten i følge med en bror eller hun bor hos slektninger på stedet. Selv i høyt utdannede familier er det tradisjon for at kvinner som skal reise ut av området reiser sammen med en nær mannlig slektning.

En representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus har tidligere vist til en undersøkelse om kjønnsbasert vold i Tsjetsjenia, Ingusjetia og Dagestan, basert på intervjuer med både kvinner og menn. Undersøkelsen viser at det er mangel på

organisasjoner som jobber med kvinnerelaterte problemstillinger (e-post, februar 2009).

Den samme undersøkelsen viser at de mest sårbare kvinnene er følgende grupper:

- kvinner uten familie
- fattige kvinner
- kvinner uten arbeid
- kvinner uten utdanning
- «vulgar women»

Samtidig kommer det frem i undersøkelsen at de kvinnene som blir vurdert som minst eksponert for vold er kvinner som har mange brødre, kvinner som har penger og generelt kvinner med ressurser.

Ifølge Human Rights Watch (telefonintervju, februar 2009) må enslige kvinner som er enker kunne bevise at de har vært gift for at de skal kunne bli sosialt respektert. Hvis ikke, vil de være i en sårbar situasjon og deres status i samfunnet vil være lav.

4. VOLD I NÆRE RELASJONER

4.1 OMFANGET AV VOLD I NÆRE RELASJONER

Vold i hjemmet er et stort problem i Russland. I en FN-rapport (UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women 2010) uttrykkes det særskilt bekymring for kvinnene i Tsjetsjenia med henvisning til de siste snart 20 års militære operasjoner og økende grad av vold rettet mot kvinner.

I en rapport fra en NGO i Russland (ANNA National Centre for the Prevention of Violence 2010) opplyses det at hvert år blir 14 000 kvinner i Russland drept av sine ektemenn eller andre slektninger. 80 % av den volden som utføres mot kvinner i Russland skjer innenfor familien (UN Commission on Human Rights 2006). Ifølge U.S. Department of State (2014, s. 44), som viser til tall fra Russian Federal State Statistics Service, var 21 400 kvinner i Russland offer for vold i hjemmet i løpet av 2011. Det er imidlertid vanskelig å få sikre tall siden politiet generelt vegrer seg for å registrere anmeldelser av vold i hjemmet. Mange unnlater også å rapportere denne typen hendelser. Vold i nære relasjoner er ikke tatt inn i russisk straffelov og det gis dermed heller ingen definisjon i loven av hva vold i nære relasjoner innebærer.

Ifølge en representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus (e-post 2009) viser en undersøkelse om kjønnsbasert vold i Tsjetsjenia, Ingusjetia og Dagestan (som referert til i kapittel 3.5), hvor både kvinner og menn ble intervjuet, at vold utført av ektefelle/samboer er den vanligste formen for vold. Deretter følger bruderov.

Den russiske NGOen Women of the Don Region gjennomførte i 2011 en spørreundersøkelse om familievold i Tsjetsjenia. 179 personer (80 % kvinner og 20 % menn) ble intervjuet. Konklusjonen fra undersøkelsen var at omfanget av familievold i Tsjetsjenia er utbredt. Alle deltakerne i spørreundersøkelsen hadde møtt

på vold i en eller annen form. Blant deltakerne forekom det ikke svar uten bemerkning om tilfeller av vold i familiene. Videre fremgikk det at temaet seksualisert vold av tvangsmessig art i Tsjetsjenia i størst mulig grad er lukket for diskusjon og vurdering, og at det er særlig vanskelig å snakke om seksualisert vold begått av ektefelle (som sitert i diplomatkilde 2012).

4.2 ANMELDELSER OG MULIGHET FOR BISTAND

Det er et generelt problem i Russland at tilfeller av vold i hjemmet ikke blir anmeldt og at gjerningsmennene i liten grad blir straffeforfulgt. U.S. Department of State (2012, s. 43) skriver at politiet ofte påvirker voldsofre til ikke å levere en anmeldelse. I de tilfellene anmeldelse blir levert, blir majoriteten av sakene henlagt grunnet tekniske forhold, eller anmelderen blir henvist til en forsoningsprosess med ønske om fred i familien. Kvinners tilbakeholdenhet med å anmelde saker har sammenheng med mistillit til politi- og rettsvesen, økonomi, trusler fra ektemannen og det sosiale stigma som er forbundet med å være offer for ektemannens vold. I henhold til Amnesty International (2005, s. 21) anslår politiet og kvinneorganisasjoner at 75–90 % av anmeldelsene om vold blir trukket tilbake før etterforskning er påbegynt.

I en FN-rapport (UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women 2010) uttrykkes det sterk bekymring over at vold i nære relasjoner anses som et privat anliggende i Russland, og at det forventes at offeret selv skal ordne opp i situasjonen. I en annen FN-rapport fra 2012 (Committee against Torture 2012) uttrykkes det bekymring over at det kun er et lite antall saker som anmeldes der det dreier seg om vold i hjemmet og vold mot kvinner, inkludert voldtekt i ekteskapet. Videre er komiteen bekymret over fraværet av en definisjon av vold i hjemmet i russisk lovverk. Rapporten omhandler forholdene i Russland generelt, ikke Nord-Kaukasus spesielt. Det er imidlertid Landinfos klare oppfatning at beskyttelse for kvinner i enda mindre grad gis til kvinner i Nord-Kaukasus enn i øvrige Russland.

Undersøkelsen om kjønnsbasert vold i Nord-Kaukasus viser at majoriteten av de kvinnene som har blitt intervjuet mener at kvinner i de fleste tilfeller ikke vil anmelde vold utført av ektefelle/samboer av frykt for skilsmisse og for å miste barna (internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus, e-post, februar 2009). Dette bildet bekreftes av flere kilder (NGO (a), møte i Moskva, oktober 2012; tsjetsjensk advokat (a), møte i Moskva oktober 2013). Hvis en kvinne henvender seg til domstolene pga. vold i hjemmet, betyr dette brudd med ektemannens familie. Derfor er det få som anmelder forholdet. Kvinnene beholder kontakten med egen familie som har støttet dem i anmeldelsen, men kontakten med ektemannens slekt vil bli brutt. En kvinne vil neppe kunne anmelde et forhold hvis hun ikke har støtte fra egen familie. Men de fleste familier vil være imot en anmeldelse. Familien vet at en anmeldelse vil føre til mye bråk og problemer og vil forsøke å unngå det (tsjetsjensk advokat (a), oktober 2013).

Flere kilder har opplyst at vold i hjemmet er et tabubelagt tema som forblir en sak innenfor familien. Denne typen forhold blir ikke anmeldt til politiet (representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus, e-post februar 2009; møte med NGO (a), Moskva oktober 2012; møte med Civic Assistance Committee, Moskva oktober 2012).

Under Sovjetunionen var kvinner beskyttet gjennom lovverket, i tillegg til at det fantes faste institusjoner som tok seg av problemer knyttet til familielivet (se kapittel

2). Vold mot kvinner vies i dag langt mindre oppmerksomhet. Kvinner er heller ikke bevisst sine rettigheter, ifølge en representant for en internasjonal organisasjon (møte i Nord-Kaukasus, juni 2009). Den vanligste innstillingen blant folk er at de fleste har så mange problemer at denne typen problem aldri vil bli tatt alvorlig. Hvis en kvinne i det hele tatt skulle gå til anmeldelse av denne typen forhold, ville hun bli avvist med at det finnes verre problemer. Kilden mente at politiet ville ha neglisjert hele saken.

Videre opplyste samme representant for en internasjonal organisasjon (møte i Nord-Kaukasus, juni 2009) at en kvinne i Tsjetsjenia ikke ville ha anmeldt et forhold selv om hun har rett til å gjøre det. Familien ville ha stoppet henne og funnet måter å forhindre at saken ble kjent. Representanten presiserte nærmere at hvis en kvinne virkelig hadde anmeldt et forhold, så ville politiet uansett ikke ha foretatt seg noe. Heller ikke for en russisk kvinne ville et slikt forhold ha vært enkelt å anmelde, men langt verre for en tsjetsjensk eller ingusjisk kvinne. Denne informasjonen bekreftes av en NGO (a) i Moskva (møte, november 2011). Det er svært få kvinner i Nord-Kaukasus som anmelder overgrep. I slike situasjoner er det tradisjon for at familien løser konflikten, ikke politiet.

En NGO i Groznyj, som jobber med beskyttelse av kvinners rettigheter gjennom psykologisk og juridisk rådgivning, opplyste at dersom en kvinne kontakter politiet pga. vold i hjemmet, vil ektemannen presse henne til å skille seg. Organisasjonen opplyste videre at kvinner ikke har noen reell mulighet til å henvende seg til myndighetene ved vold i hjemmet. Samfunnet i Tsjetsjenia og i Ingusjetia hindrer dette. NGOen fremhevet at bildet i Nord-Kaukasus likevel ikke er helsvart. Det finnes kvinner som forsøker å forbedre sin situasjon gjennom utdanning, økonomi og arbeid (møte, juni 2009).

En tsjetsjensk advokat (a) opplyste under et møte i Moskva i oktober 2013 at noen få kvinner går rettens vei ved overgrep i hjemmet. Dette dreier seg om grove voldssaker. Advokaten viste til et tilfelle der en ektemann ble dømt til åtte måneders betinget fengsel for mishandling av ektefellen. I en annen mishandlingssak ble en ektemann dømt til ni måneder ubetinget fengsel. I en tredje sak fikk en ektemann et forelegg på 8000 rubler, ca. 1500 kroner. Også dette var en voldssak. I disse sakene har kvinnene blitt boende alene etter at saken har blitt fremmet for retten. Barna bor hos faren eller farens slektninger. All kontakt med ektemannens familie har blitt brutt mens de fortsatt har kontakt med egen familie. Advokaten (a) opplyste at det er svært sjelden at menn blir dømt for slike forhold, og at disse tilfellene er unntak. I de svært få sakene hvor menn har blitt dømt for vold mot kvinner har det vært gitt lavere straff enn i andre voldssaker.

Advokaten (a) opplyste at hun kjente til tilfeller av selvmord blant kvinner som har blitt mishandlet av ektemannen og som ikke lenger holder ut situasjonen. Selvmord registreres imidlertid ikke av politiet, og det er umulig å vite i hvilket omfang det skjer (møte, oktober 2013).

Totalt i den russiske føderasjonen er det 23 krisesentre som spesielt tar seg av voldsutsatte kvinner (ANNA 2010). Ettersom sentrene finansieres av lokale myndigheter for lokale innbyggere, må man ha bostedsregistrering for å få plass (IRB Canada 2013). Ingen av disse sentrene ligger i Nord-Kaukasus. Ifølge en NGO i Groznyj ville det uansett vært svært dårlig ansett for en kvinne å oppsøke et slikt senter (møte i Groznyj, juni 2009).

5. VOLDTEKT

Voldtekt er et tabubelagt tema det ikke snakkes om i Tsjetsjenia. En kvinne som har vært utsatt for voldtekt vil bli stigmatisert og havne på utsiden av samfunnet dersom voldtekten blir kjent. Utsettes en kvinne i Tsjetsjenia for voldtekt, vil hun mest sannsynlig ikke få noen form for hjelp, ifølge en representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus (møte, juni 2009). Kvinnen vil alltid tape i en slik situasjon, og det er ikke uvanlig at en kvinne som har blitt voldtatt sendes bort av sin familie. Familien blir som regel også stigmatisert og isolert hvis en slik hendelse blir kjent. Det er noe mer åpenhet rundt voldtekt av mindreårige. En mindreårig blir ikke mistenkeliggjort på samme måte som en voksen kvinne og dermed havner heller ikke familien i en tilsvarende skambelagt situasjon. Landinfo har ingen data over begåtte voldtekter i Tsjetsjenia.

Ifølge en NGO (a) i Moskva (møte, oktober 2012) er det svært sjelden at noen anmelder voldtekt i Tsjetsjenia. Hvis voldtekten skjedde innenfor ekteskapet blir det ikke en gang sett på som voldtekt. Svetlana Gannushkina fra Civic Assistance Committee kjenner ikke til at noen har anmeldt voldtekt i Tsjetsjenia, men vil ikke utelukke at så kan ha skjedd og viser til at ressurssterke kvinner med høyere utdanning lettere kan håndtere slike saker enn kvinner med mindre ressurser. Den generelle holdningen er imidlertid, ifølge Gannushkina, at voldtatte kvinner selv er skyldige i at de blir voldtatt. Kvinnene vil i mange tilfeller også se på seg selv som skyldige (møte i Moskva, oktober 2012). Ifølge Gannushkina er voldtekt utbredt i Tsjetsjenia og resten av Nord-Kaukasus, og mange jenter i Nord-Kaukasus begynner sitt seksualliv med en voldtekt. Voldtekt skjer også i avhørssituasjoner med politiet, ifølge en tsjetsjensk advokat (b) (møte i Moskva oktober 2013). Advokaten opplyste at han selv hadde hørt politimenn snakke seg imellom om dette. Informasjon om voldtekt er imidlertid noe som hemmeligholdes.

Det er ikke mulig å si noe om omfanget siden overgrepene ikke blir rapportert i Tsjetsjenia eller øvrige Nord-Kaukasus.

I hele Russland ble 3642 saker om voldtekt tatt videre til rettsapparatet i 2011, ifølge U.S. Department of State (2013). I 2010 var tallet 4221 saker. Det foreligger ikke data for 2012. I rapporten fra U.S. Department of State (2013) vises det til redsel for sosial stigma og manglende støtte fra myndighetene som grunn til det lave antallet anmeldte saker. Det fremgår ikke av rapporten noen samlet analyse av utfallet av sakene. U.S. Department of State (2014) rapporterer for 2013 ikke om antall voldtektssaker som er bragt inn for rettsapparatet i Den russiske føderasjon. Det opplyses imidlertid at det totale antall voldtektssaker som har blitt anmeldt i løpet av de seks første månedene i 2013 har gått ned med 6 % fra 2012. Dette er tall fra Russian Federal State Statistics Service. Det gjengis ingen separate tall for Tsjetsjenia eller Nord-Kaukasus.

For ytterligere informasjon om voldtekt i Tsjetsjenia, se Landinfo (2013).

6. BRUDEROV

6.1 BRUDEROV SOM EN DEL AV ADAT

Bruderov er en gammel skikk som har vært praktisert i Ingusjetia og i Tsjetsjenia, og som fortsatt delvis praktiseres, men i mindre grad enn tidligere. Bruderov er en del av adat, ikke en del av sharia (Kaliszewska 2010).

Bruderov går ut på at en mann og hans medhjelpere kidnapper en kvinne i den hensikt at hun skal gifte seg med ham. En vanlig måte å arrangere bruderov på er at kvinnen blir tvunget inn i en bil og kjørt av sted av brudgommens hjelpere. Deretter blir kvinnen (den vordende brud) brakt til brudgommens slektninger eller venner. Her blir hun forsøkt overtalt, evt. tvunget, til å gi sitt samtykke til å gifte seg. En delegasjon av eldre folk oppsøker kvinnens foreldre og forsøker å formalisere en avtale via rådslagning (Vazayeva 2003). Ofte skjer dette ved å betale brudens familie eller at situasjonen løses internt. Dersom kvinnen ikke klarer å rømme, eller blir frigitt innen neste morgen, synes sjansene til ikke å bli tvangsgiftet å være små. Grunnen til dette er at dersom en ugift kvinne tilbringer natten i en manns hus, regnes hun som hans hustru (Armstrong 2008). Ifølge en NGO i Groznyj (møte, november 2011) vil det være svært vanskelig for en kvinne, som har blitt brudekidnappet og tilbrakt natten i en manns hus, å nekte ekteskap og senere gifte seg med en annen. Kvinnens familie vil kunne ta henne tilbake til sitt hus, men det vil lett kunne bli et oppgjør mellom den unge kvinnens og den unge mannens familier. Hvis kvinnen rømmer med en gang og ikke tilbringer natten hos mannen vil det ikke bringe samme skam over familien. Brudekidnapping ender vanligvis med at kvinnen gifter seg med mannen fordi hun ikke har noe valg (internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus, e-post, februar 2009; møte, juni 2009).

Human Rights Watch (e-post, februar 2009) opplyser at bruderov ikke alltid skjer med tvang. Svært ofte foregår bruderov i de tilfellene hvor både kvinnen og mannen ønsker ekteskap og hvor de respektive familiene er imot giftermålet. Bruderovet «arrangeres» dermed av de to partene selv og skjer ikke mot brudens vilje, men som en symbolsk kidnapping. Mange kilder (blant andre Kaliszewska 2010; NGO (a) i Moskva, møte oktober 2012) hevder at bruderov kan være en del av en felles avtale mellom partene for å unngå utgifter til en stor bryllupsfest i det mange ikke arrangerer bryllupsfest når ekteskapet er inngått som følge av en brudekidnapping. Bryllupsfestene i Tsjetsjenia har en tendens til å være mer beskjedne enn i Dagestan, ifølge Kaliszewska (2010), men også i Tsjetsjenia er det ofte store bryllupsfester for hele familien og landsbyen.

Jane Armstrong skrev i 2008 at det ikke finnes pålitelig statistikk over antall brudekidnappinger i Ingusjetia og Tsjetsjenia, men det antas at omtrent halvparten av alle giftermål starter med bruderov.

En NGO i Groznyj, som gir psykologisk og juridisk hjelp til kvinner, opplyste i 2009 at av 200 henvendelser som organisasjonen mottok i 2008-2009, gjaldt 41 saker tvangsgiftede og bruderov. Organisasjonen opplyste at brudekidnapping kan føre til svært farlige situasjoner hvis kvinnen nekter å gifte seg og drar hjem til sin egen familie. Er «brudgommen» ansatt i et sikkerhetsorgan blir situasjonen ekstra tilspisset.

6.2 ANMELDELSE AV BRUDEROV

Formelt sett er bruderov straffbart. Den føderale straffelovens § 126 setter en straff på opp til åtte (ti) år for kidnapping. Det eksisterer imidlertid ingen egen paragraf for bruderov. Straffeloven sier at dersom kidnapperen frivillig løslater offeret, og han ikke har begått andre kriminelle handlinger, vil han ikke bli straffeforfulgt (Criminal Code 1996).

I praksis har brudekidnappere ikke blitt straffet etter loven. En representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus opplyste i en e-post i februar 2009 at politiet aldri eller svært sjeldent kontaktes i saker som gjelder bruderov eller tvangsgiftede. Slike forhold er familieanliggende.

I 2010 fattet president Ramzan Kadyrov en resolusjon om at brudekidnapping ikke lenger skulle skje (NGO, møte i Groznyj november 2011). Resolusjonen skal ha ført til noe færre tilfeller av brudekidnapping. Ifølge NGOen forekommer det imidlertid fortsatt brudekidnappinger i Tsjetsjenia, men de skjer nå mer i det skjulte.

Med Ramzan Kadyrovs resolusjon fra 2010 har det vært antatt at situasjonen muligens ville endre seg og at det kunne bli enklere å melde ifra til myndighetene i tilfeller av bruderov (NGO i Groznyj, møte november 2011; Human Rights Watch, møte i Moskva november 2011). Ifølge Svetlana Gannushkina fra Civic Assistance Committee og Human Rights Watch (møte i Moskva, oktober 2012 og oktober 2013) finnes det nå noen få eksempler på menn som har blitt dømt etter å ha begått bruderov. Human Rights Watch (møte i Moskva, november 2011) opplyste at selv om en kvinne skulle få medhold i rettssystemet etter å ha brakt en sak om bruderov inn for rettsapparatet, vil hun uansett oppleve vanskeligheter med å gifte seg med en annen mann.

Svetlana Gannushkina fra Civic Assistance Committee (oktober 2013) opplyste at bruderov fortsatt anses som legitimt hvis det utføres av en av Kadyrovs ansatte, dette til tross for Kadyrovs resolusjon fra 2010.

7. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Abubakarov, S. (2007, 21. november). Teachers and girl-students without headscarves are expelled from Chechen higher schools. *Caucasian Knot*. Tilgjengelig fra <http://www.eng.kavkaz-uzel.ru/articles/6671> [lastet ned 11. februar 2014]
- Akaev, V. (2010, 13. desember). The Conflict between Traditional Islam and Wahabism in the North Caucasus: Origins, Dynamics and the Means for its Resolution. I: Wilhelmsen, J. & Fatland, E. (Red.), *Chechen Scholars on Chechnya*. Oslo: NUPI. Tilgjengelig fra <http://www.nupi.no/Publikasjoner/Boeker-Rapporter/2010/Chechen-Scholars-on-Chechnya> [lastet ned 11. februar 2014]
- Amnesty International (2005, 14. desember). *Nowhere to turn to. Violence against woman in the family*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR46/056/2005/en/cd2318aa-d47e-11dd-8743-d305bea2b2c7/eur460562005en.html> [lastet ned 11. februar 2014]
- ANNA National Centre for the Prevention of Violence (2010, juli). *Violence against women in the Russian Federation. Alternative Report to the United Nations Committee on the Elimination of Discrimination Against Women*. [s.l.]: ANNA National Centre for the Prevention of Violence. Tilgjengelig fra http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/ngos/ANNANCPV_RussianFederation46.pdf [lastet ned 11. februar 2014]
- Armstrong, J. (2008, 26. april). Rage or Romance? *Globe and mail update*. [Artikkelen er ikke lenger tilgjengelig på Internett]
- Berry, L. (2009, 2. mars). Chechen leader imposes strict Islamic code. *International Herald Tribune*. Tilgjengelig fra http://www.nytimes.com/2009/03/02/world/europe/02iht-chechen.4.20541553.html?_r=1 [lastet ned 11. februar 2014]
- Borchgrevink, S. Aa. (2009). *Den usynlige krigen. Reiser i Tsjetsjenia, Ingusjetia og Dagestan*. Oslo: Cappelen Damm.
- [Criminal Code] (1996, 13. juni). *The Criminal Code of the Russian Federation No. 63-FZ of June 13, 1996*. Tilgjengelig via UNODC <https://www.unodc.org/tldb/showDocument.do?documentUid=8546> [lastet ned 11. februar 2014]
- Diplomatkilde (2012, 26. oktober). Rapport unntatt offentlighet.
- Human Rights Watch (2011, 10.mars). "You Dress According to Their Rules" *Enforcement of an Islamic Dress Code for Women in Chechnya*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig via Ecoi http://www.ecoi.net/file_upload/1788_1299843133_you-dress-according.pdf [lastet ned 11. februar 2014]
- Human Rights Watch (2012, 29. oktober). *Virtue Campaign on Women in Chechnya under Ramzan Kadyrov*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/news/2012/10/29/virtue-campaign-women-chechnya-under-ramzan-kadyrov> [lastet ned 11. februar 2014]
- Ibragimov, M. (2011a, 29. juni.). A father of two girls detained in Chechnya for suspicion of their murder. *Caucasian Knot*. Tilgjengelig fra <http://www.eng.kavkaz-uzel.ru/articles/17602/> [lastet ned 11. februar 2014]
- Ibragimov, M. (2011b, 19. september). In Chechnya, local resident confesses of murdering his female relative. *Caucasian Knot*. Tilgjengelig fra <http://www.eng.kavkaz-uzel.ru/articles/18419/> [lastet ned 11. februar 2014]
- Ibragimov, M. (2013, 25. november). In Chechnya, local resident is suspected of "honour killing". *Caucasian Knot*. Tilgjengelig fra <http://eng.kavkaz-uzel.ru/articles/26471/> [lastet ned 11. februar 2014]

- IRB Canada, dvs. Immigration and Refugee Board of Canada (2013, 15. november). *Russia: Domestic violence; recourse and protection available to victims of domestic violence; support services and availability of shelters (2010-2013)*. Ottawa: IRB Canada. Tilgjengelig via Ecolnet http://www.ecoi.net/local_link/264540/378302_en.html [lastet ned 15. juli 2014]
- Kaliszewska, I. (2010, desember). *Everyday Life in North Caucasus*. Warszawa: COI Unit of the office for foreigners. Tilgjengelig fra http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf [lastet ned 11. februar 2014]
- Khalmukhamedov, A. (2000). How to return to normality in Chechnya. I: Jonson, L. & Esenov. M. (Red.), *Chechnya: The International Community and Strategies for Peace and Stability*. Stockholm: CA&CC Press. Tilgjengelig fra <http://www.ca-c.org/dataeng/bk02.03.khalm.shtml> [lastet ned 11. februar 2014]
- Khazaleh, L. (2008, 9. september). Unni Wikan med ny bok om æresdrap. *Antropologi-info* [blogg]. Tilgjengelig fra http://www.antropologi.info/blog/nyheter/2008/unni_wikan_med_ny_bok_om_aeresdrap [lastet ned 11. februar 2014]
- Landinfo (2008, 1. oktober). *Tsjetsjenia – ekteskap og kvinnens stilling*. Oslo: Landinfo.
Kun internt tilgjengelig i Landdatabasen under Russland/Kvinner og barn.
- Landinfo (2012, 21. mai). *Situasjonen for tsjetsjenske opprøreres familiemedlemmer*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/2079/1/2079_1.pdf [lastet ned 11. februar 2014]
- Landinfo (2013, 13. september). *Tsjetsjenia: Voldtekt*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/2499/1/2499_1.pdf [lastet ned 11. februar 2014]
- Landinfo (2014, 16. juli). *Tsjetsjenia: Ekteskapsinngåelse, skilsmisse og barnefordeling*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <http://landinfo.no/id/1910.0> [lastet ned 16. juli 2014]
- Laurén, A-L. (2009). *I bergen finns inga herrar. Om Kaukasien och dess folk*. Helsingfors: Söderströms.
- Souleimanov, E. (2003, 25. mai). Chechen Society and Mentality. *Prague Watchdog*. Tilgjengelig fra <http://www.watchdog.cz/index.php?show=000000-000015-000006-000006&lang=1&bold=chechen%20society%20and%20mentality> [lastet ned 24. juni 2013]
- UD (2009). *Jordan, Irak, Syria og Libanon. Sammenlignende rapport om æresdrap*. Oslo: UD.
Kun internt tilgjengelig i Landdatabasen under Libanon/Kvinner og barn.
- UN Commission on Human Rights (2006, 20. januar). *Integration of the human rights of women and a gender perspective: violence against women. Report of the special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Vakin Ertürk*. Geneve: UN Commission on Human Rights. Tilgjengelig via Refworld <http://www.refworld.org/pdfid/45377afb0.pdf> [lastet ned 13. februar 2014]
- UN Committee against Torture (2012, 11. desember). *Concluding observations on the fifth periodic report of the Russian Federation, adopted by the Committee at its forty-ninth session (29 October -23 November 2012)*. Geneve: UN Committee against Torture. Tilgjengelig fra http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/droi/dv/83_unconcluding2_/83_unconcluding2_en.pdf [lastet ned 13. februar 2014]
- UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women (2010, 16. august). *Concluding observations of the Committee on the Elimination of discrimination against Women. Russian Federation*. Geneve: UN CEDAW. Tilgjengelig fra <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/cedaws46.htm> [lastet ned 13. februar 2014]
Rapporten er tilgjengelig i høyre kolonne under Russland.

- U.S. Department of State (2012, 24. mai). *2011. Human rights report: Russia*. Washington, DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig via Refworld <http://www.refworld.org/docid/4fc75a6b73.html> [lastet ned 11. februar 2014]
- U.S. Department of State (2013, 19. april). *2012. Human rights report: Russia*. Washington, DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig via Refworld <http://www.refworld.org/country,,USDOS,,RUS,,517e6de89,0.html> [lastet ned 11. februar 2014]
- U.S. Department of State (2014, 27. februar). *2013. Human rights report: Russia*. Washington, DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig via Refworld <http://www.refworld.org/publisher,USDOS,ANNUALREPORT,RUS,53284a815,0.html> [lastet ned 15. juli 2014]
- Vazayeva, A. (2003, 4. juli). Chechen bride snatching on the rise. *IWPR*. Tilgjengelig fra <http://iwpr.net/report-news/chechen-bride-snatching-rise> [lastet ned 11. februar 2014]

Muntlige kilder

- Civic Assistance Committee, ved Svetlana Ganushkina. Møte i Moskva 31. oktober 2012 og 28. oktober 2013.
Organisasjonen jobber først og fremst med å bistå internflyktninger og flyktninger fra ulike land overfor migrasjonsmyndighetene. Organisasjonen driver også advokatbistand i ulike straffesaker.
- Human Rights Watch i Moskva. Telefonintervju februar 2009, e-post februar 2009 og møte i Moskva november 2011 og oktober 2013.
- Internasjonal humanitær organisasjon i Groznyj. Møte november 2011.
- Internasjonal humanitær organisasjon i Vladikavkaz. Møte juni 2009.
- Internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus. E-post februar 2009, møte i Nord-Kaukasus juni 2009.
- International Crisis Group. Møte i Moskva 28. oktober 2013 og Oslo 28. mars 2014.
- Menneskerettighetsorganisasjon i Nord-Kaukasus. Møte i Vladikavkaz juni 2009.
- Memorial. Møte i Moskva 28. oktober 2013.
- Milashina, E. Møte i Moskva 30. oktober 2012.
Journalist i Novaya Gazeta.
- NGO i Groznyj. Møte juni 2009 og november 2011.
Organisasjonen jobber med beskyttelse av kvinners rettigheter gjennom psykologisk og juridisk rådgivning.
- NGO i Moskva (a). Møte november 2011 og 30. oktober 2012.
Organisasjonen driver medisinske prosjekter i Tsjetsjenia og jobber også med spørsmål knyttet til familieforhold.
- NGO i Moskva (b). Møte 30. oktober 2012.
Organisasjonen jobber med kvinnerelaterte problemstillinger i Nord-Kaukasus.
- Vachagaev, M. Møte i Oslo, 8. mars 2013.
- Velinformert kilde. E-post 7. juni 2010 og april 2011.
Kilden er selv fra Nord-Kaukasus og har bodd i området hele livet. Kilden er således godt orientert om forholdene. Kilden har i mange år jobbet for en internasjonal organisasjon.
- Tsjetsjensk advokat (a). Møter i Moskva 1. november 2012 og 29. oktober 2013.

Advokaten jobber med barnefordelingssaker i Tsjetsjenia.

- Tsjetsjensk advokat (b). Møte i Moskva 29. oktober 2013.